

GEERT CORSTENS, PRESIDENT HOGE RAAD:

“Behaagziekte is de ergste waaraan de rechter kan lijden”

Anderhalf jaar is hij nu president en hij heeft het “erg naar zijn zin”. Na zo’n dertien jaar als hoogleraar en eenzelfde periode als raadsheer bij de Hoge Raad geniet Geert Corstens (1946) zichtbaar van zijn baan. De veranderingen die op stapel staan bij de Hoge Raad ziet hij “met vertrouwen” tegemoet. Over het vertrouwen in de rechtspraak maakt hij zich meer zorgen. “Wij kunnen als rechters niet meer volstaan met een verwijzing naar onze vonnissen en arresten.”

door **Miek Smilde** foto’s **Chantal Ariëns**

Het is makkelijk hem te portretteren als hoogste rechter van Nederland. Het gebouw van de Hoge Raad aan de Lange Voorhout in Den Haag biedt er ruimte genoeg voor. Hoge plafonds, zwierige trappen, metershoge schilderijen van koninginnen en voorgangers in hermelijnen mantels. Maar Corstens is op zijn hoede voor beeldvorming. “Ik ben eens gefotografeerd aan het hoofd van deze vergadertafel”, vertelt hij op zijn werkkamer die, afgezien van twee grote schilderijen van Mesdag en De Lairese, weinig luxe verradt. “De fotograaf zat aan het andere eind, de rest van de stoelen was leeg. Het beeld is met veel perspectief genomen, wat de suggestie van macht wekt. Zo liet Mussolini zich altijd fotograferen, vertelde een vriend me. Dat is verkeerd.” Nee, geen kwaad woord over fotograferen, journalisten, televi-

siemakers. Corstens blijft altijd Brabants vriendelijk als hij de pers te woord staat. Dat doet hij regelmatig, omdat hij vindt dat rechters op gepaste tijden en op gepaste wijze moeten deelnemen aan het maatschappelijke debat. Nee, rechters moeten niet in discussie gaan over hun uitspraken in concrete zaken. Maar als zij als beroepsgroep worden aangevallen, als hun deskundigheid wordt betwijfeld of als *De Telegraaf* vindt dat ze ontslagen moeten worden, dan moeten ze hun mond open doen en zich niet verschuilen onder hun toga of achter hun onafhankelijkheid. “Wij kunnen als rechters niet meer volstaan met een verwijzing naar onze vonnissen en arresten”, vindt Corstens. “We moeten echt iets meer doen. Een beetje uitleg geven bij de uitspraken bijvoorbeeld. Af en toe publiekelijk voor onze zaak staan. Ik heb zelf de afgelopen tijd geprobeerd daar iets meer aan te doen.” ▶

In het eerste jaar van zijn presidentschap gaf Corstens inderdaad diverse lezingen waarin hij de positie van de rechter in het politieke en maatschappelijke debat aankaartte. Bij de presentatie van het jaarverslag in 2009 trok hij van leer tegen politici die zich volgens hem te snel en te vaak bemoeiden met rechterlijke uitspraken. In een voordracht bij de opening van het Nederlands register voor gerechtelijke deskundigen zei hij dat de rechterlijke macht vaker publiekelijk moest reageren op serieuze en aanhoudende kritiek op haar functioneren. Vertrouwen in de rechtspraak was het onderwerp van de lezing op het jaarcongres van de Nederlandse Vereniging van Rechtspraak. En begin februari zei hij expliciet, in een voordracht over de Europeanisering van het strafrecht, dat de strafrechtspleging niet moet vervreemden van de burger. “Wil je ervoor zorgen dat burgers vertrouwen in de rechtspraak houden, dan moet je ervoor zorgen dat ze het recht en de rechtspraak zien als iets van hen”, zegt hij. “Dat betekent ook dat we moeten proberen duidelijker te maken wat de positie van de rechter is in de samenleving. Als men roept dat rechters ontslagen moeten worden, zoals gebeurde in de verloffzaak van vrouwenhandelaar Saban B., dan moeten wij uitleggen welke consequenties dat zou hebben. Als je als rechter het risico loopt dat je vanwege de inhoud van je beslissing kunt worden ontslagen, ga je daarmee toch rekening houden en ga je wellicht jouw beslissing afstemmen op wat spraakmakende delen van de samenleving vinden. Dat ondermijnt de rechtsstaat.”

Middengroep

Geert Corstens groeide op in een katholiek gezin in Vught, vlakbij Den Bosch. Zijn vader was rechter, zijn moeder, die ook jurist was, voedde zes kinderen op. Eerst drie jongens,

Geert Corstens

Geert Corstens (1946) werd geboren in Helvoirt en groeide op in Vught. Hij studeerde in 1969 cum laude af aan de Radboud Universiteit Nijmegen en promoveerde in 1974 aan de Universiteit van Amsterdam. Als rechterlijk ambtenaar in opleiding liep hij stages bij het Openbaar Ministerie, de rechtbank en in de advocatuur. Van 1977 tot 1981 was hij officier van justitie in Arnhem. Daarna werd hij hoogleeraar straf- en strafprocesrecht in Nijmegen. Vanaf 1995 is Corstens werkzaam bij de Hoge Raad, eerst als raadsheer, daarna als vice-president en sinds november 2008 als president.

Corstens publiceerde veel, in het bijzonder over het straf(proces)recht en het Europees strafrecht. Opvallend genoeg publiceerde hij veel in het Frans. In 2005 werd hij om die reden Chevalier dans l'Ordre de la Légion d'honneur.

Corstens is getrouwd en heeft 3 dochters.

daarna drie meisjes. Geert was de jongste van de jongens. “Ik behoor tot de middengroep.” Zijn vader vertelde regelmatig thuis over zijn werk. Corstens herinnert zich nog dat hij bijvoorbeeld als rechter-commissaris was betrokken bij de inval in een notariskantoor en in een woonwagenkamp. Spannende verhalen. “Hij heeft ook in de civiele sector ge-

“EEN TIMMERMAN MOET JE GEEN WATERLEIDING LATEN REPAREREN, EEN LEEK MOET JE GEEN RECHT LATEN SPREKEN”

werkt, maar de verhalen uit de strafsector waren toch het meest tot de verbeelding sprekend.” Misschien dat het jonge Geert indirect beïnvloedde in zijn keuze voor de studie rechten en, later, voor het vak van officier van justitie. Geen van zijn broers en zussen koos voor het recht. Geen van zijn dochters trouwens ook. Hij betreurt dat niet. “Net als mijn vader sprak ik vroeger thuis wel in abstracto over zaken. Dat was heel nuttig, omdat niet-juristen heel anders naar bepaalde kwesties kunnen kijken. Juristen laten op elke vraag altijd meteen regels los, ze plaatsen een zaak meteen in een bepaald kader. Leken zijn vrijer. Dat is wel eens prettig.” Niet dat hij een voorstander is van lekenrechtspraak. En niet-juristen horen ook niet thuis in rechterlijke colleges. “Rechter zijn is een vak, een ambacht. Je moet weten hoe het systeem in elkaar zit en hoe de rechtsgebieden zich tot elkaar verhouden. Een timmerman moet je geen waterleiding laten repareren, een leek moet je geen recht laten spreken.” Dat laat onverlet dat een rechter gevoel moet hebben voor context, zegt Corstens. Hij moet kennis nemen van andere meningen, en gevoel ontwikkelen voor wat er in de samenleving leeft.

Creativiteit

In de zaak Saban B. besliste het Hof Arnhem dat de reeds veroordeelde vrouwenhandelaar Saban op verlof mocht, omdat hij net een kind had gekregen. De man vluchtte vervolgens. U concludeerde toen, en ik citeer, “dat het van groot belang is dat we als rechters nadrukkelijk rekening houden met de maatschappelijke repercussies van onze beslissingen.” Van te voren zouden rechters zich moeten realiseren wat de impact van beslissingen zou kunnen zijn, hoe de pers zou kunnen reageren en hoe de eventuele kritiek gepareerd zou moeten worden. “Dat vergt inzicht in maatschappelijke en politieke stromingen, intuïtie en een goed ontwikkeld voorstellingsvermogen”, zei u destijds. Hoe ontwikkelt een jurist de juiste intuïtie?

“JE BENT ALS RECHTER NIET AANGESTELD OM TEGEMOET TE KOMEN AAN DE IDEEËN DIE SPRAAKMAKENDE DELEN VAN DE SAMENLEVING KOESTEREN”

“Hij moet zijn creativiteit aanspreken. Vaak zijn er voldoende oplossingen te bedenken die in overeenstemming zijn met de wet, maar ook recht doen aan het concrete geval. Dat vereist fantasie soms.”

Fantasie en rechtspraak, is dat niet een ongemakkelijke combinatie?

“Waarom? Rechters moeten zich niet laten vangen in het web van regels en procedures, rechtspreken is meer dan alleen de regels toepassen. De uitdrukking ‘regels zijn regels’ spreekt mij niet aan, eerlijk gezegd. Natuurlijk, er moet duidelijkheid zijn en bij evidente normoverschrijding moet je als rechter klip en klaar reageren, maar het is niet altijd even duidelijk. De samenleving is ingewikkeld. Recht is ingewikkeld. Het is de taak van de rechter om de vertaling van recht naar samenleving te maken. We moeten onze beslissingen nog beter, nog duidelijker motiveren en toelichten.”

Dat motiveren lukt niet echt. Het project-Promis, dat bedoeld was om strafrechtelijke uitspraken en de motivering ervan te vereenvoudigen, heeft niet het gewenste resultaat opgeleverd.

“Er is een enorme slag gemaakt! Drie, vier jaar geleden bestond Promis niet eens, dat is al vooruitgang. Maar het kost geld. Als een rechter de motivering van een vonnis of arrest helemaal moet uitschrijven, ook in die gevallen waarin geen

rechtsmiddelen worden ingesteld, kost dat tijd, mensen en inspanning; geld dus. En het vergt creativiteit om toch, ondanks alle ingewikkelde procedures en regelgeving, recht te doen in concrete zaken.”

Moeten we niet constateren dat het recht gewoon te ingewikkeld is geworden?

“Nee, nee. Heel veel gevallen kun je best uitleggen. Dat doen we hier bij de Hoge Raad ook. Wij stellen onze uitspraken heel snel ter beschikking, ze staan meteen op de website. Bovendien laten we samenvattingen maken en persberichten waarin we in heldere bewoordingen uiteenzetten waarover een zaak gaat. Onlangs bijvoorbeeld is een uitspraak over de vergoeding bij kennelijk redelijk ontslag bekend gemaakt. Nou, dat wordt snel opgepikt. De pers geeft het ook goed weer. Ik denk dat de rechterlijke macht wat dat betreft nog wel een slag te maken heeft, maar er is geen reden bij de pakken te gaan neerzitten.”

Op die uitspraak is veel kritiek gekomen. De Tilburgse hoogleraar privaatrecht Maurits Barendrecht schreef naar aanleiding van de uitspraak in NRC Handelsblad (19 februari jl.): “Niemand roept de Hoge Raad ter verantwoording, want de rechter is onafhankelijk. Die onafhankelijkheid creëert een vacuüm. Daarin ontstaat een eigen cultuur die niet

is afgestemd op maatschappelijke behoeften.” Wat vindt u van die kritiek?

“Onafhankelijkheid is niet gegeven om de wet te omzeilen. De rechter moet opereren binnen het gegeven dat de wetgever twee ontslagsystemen naast elkaar laat bestaan. Het is aan de wetgever om het systeem aan te passen aan de maatschappelijke behoefte. Het stelsel van schadevergoeding wegens kennelijk onredelijk ontslag verplicht de rechter om na te gaan of een ontslag in het concrete geval kennelijk onredelijk is. Vervolgens moet de rechter in die zaak de eventuele schade vaststellen. Veel van de daarbij in aanmerking komende factoren, bijvoorbeeld de mate van verwijt aan de werkgever, zijn niet in een algemene formule te vatten.”

Optimistisch

Kritiek of geen kritiek, Geert Corstens blijft een optimistisch mens. Rustig, rechtstatelijk, maar niet bang. Toen de minister van Justitie na 9/11 vergaande anti-terroriswetten aankondigde, schroomde hij niet zich daar als raadsheer van de Hoge Raad negatief over uit te laten. Corstens laat weten dat hem niet zint. Maar aardig. Beheerst. Hij vaart zijn eigen koers, maar zonder al te veel lawaai. Een middengroeper. Dat was al zo in het begin van zijn carrière. Toen hij er tijdens een stage bij de Europese Commissie achter kwam dat men in Brussel meer geïnteresseerd was in de vorm dan in de inhoud, hield hij het snel voor gezien. “Wij hadden destijds twee euro-commissarissen, Mansholt en Sassen. Ik zat bij Sassen, verantwoordelijk voor DG 4 dat over concurrentie ging. In die omgeving werd erg veel gepraat over wie de volgende A2 of A3 post zou krijgen en aanzienlijk minder over Europese integratie, hoewel ik er daarvoor naartoe was gegaan. Ik vond dat teleurstellend. Daarom ben ik er ook niet gebleven en ben ik geen Europees ambtenaar geworden.”

Ambtenaar werd hij uiteindelijk wel. Rechterlijk ambtenaar in opleiding, daarna officier van justitie. Corstens was toen al gepromoveerd. Zijn profielschrift schuurde langs de thema's die in zijn verdere loopbaan steeds terug zouden komen. Het vervolgensbeleid van het OM, de verhouding tussen rechtspraak en politiek, publieke verwachtingen, vertrouwen. Als officier van justitie in Arnhem leerde hij zijn rug recht te houden. Niet buigen onder het juk van de meningen. Corstens herinnert zich met name de twee grote demonstraties die begin jaren tachtig werden gehouden tegen de kerncentrale in Dodewaard. Uit het hele land kwamen er mensen op af, demonstranten ketenden zich vast, vernielden het wegdek, gooiden stenen naar de politie. “Het was heftig.” Het kostte Corstens geen moeite deze demonstranten te vervolgen, want de wet is de wet. Het werd hem niet in dank afgenomen. “In de ogen van de demonstranten stond ik aan de verkeerde kant, namelijk aan die van de gezagsdragers. Ik was echt de vijand. Toen bekend werd dat ik benoemd zou worden tot hoogleraar, sisten bezoekers van de rechtbank dat ik door het kapitaal zou zijn beloond met een

professoraat in Nijmegen. ‘Ze hebben hem professor gemaakt’, dat gefluister, dat gesis, dat vergeet ik niet snel meer. Toen ik stond te rekwiren hoorde ik buiten de spreekkoren mijn naam scanderen. Ik trok me er niet veel van aan. Maar je hoort het wel op zo'n moment. Je hoort het wel.”

Wat riepen de koren?

“Dat herinner ik me niet meer precies. Mijn naam. En dan iets negatiefs. Maar dat heb je te accepteren als functionaris.”

Spagaat

Het is een ervaring die hem heeft gevormd. Niet bang zijn. Durven staan voor je zaak. Je uitspreken over belangrijke kwesties, ook al zijn mensen het niet met je eens. “Om het publieke vertrouwen te behouden, is het in elk geval noodzakelijk dat de rechterlijke macht haar uitspraken toelicht, motiveert, uitlegt”, herhaalt de president voortdurend. Dat is wat anders dan anticiperen op de maatschappelijke behoeften van de meerderheid en uitspraken daarop aanpassen. Corstens gruwelt van het idee. “Een rechter heeft de grootste mogelijke vrijheid nodig om alle in het geding zijnde belangen te wegen en te beoordelen. Dat kan wel eens leiden tot een uitspraak die bots met wat in spraakmakende delen van de samenleving leeft. Maar dan moet hij zijn rug recht houden en recht blijven doen aan dat concrete geval. Ik heb in mijn installatierede duidelijk gezegd dat behaagzucht de ergste kwaal is waar de rechter aan kan lijden. En dan bedoel ik tegemoet komen aan de ideeën die spraakmakende delen van de samenleving koesteren. Daar ben je als rechter niet voor aangesteld.”

Aan de ene kant moet een rechter dus zijn intuïtie gebruiken, anticiperen op mogelijke reacties op zijn uitspraken, rekening houden met de publieke reacties, maar aan de andere kant mag hij niet behagen. Hij moet zijn stem verheffen in het maatschappelijk debat, maar tegelijk het vertrouwen van het publiek behouden. In het huidige tijdsgewricht klinkt dat als een onmogelijke spagaat.

“De rechter zit een beetje in een spagaat inderdaad. Niet behagen om het behagen en ook geen vertrouwen verliezen. Het mooiste is als een rechter kan laten zien dat hij recht doet aan dat ene concrete geval, opdat mensen, ook al ondersteunen ze de concrete beslissing misschien niet, wel het idee hebben dat eerlijk alle belangen worden meegewogen, dat er recht wordt gedaan. Daarom heb ik meerdere keren Aharon Barak geciteerd, de voormalige president van het Israëlsche hoge gerechtshof. Hij zei: *‘Indeed, the judge has neither sword nor purse. All he has is the public confidence in him. This fact means that the public recognizes the legitimacy of judicial decisions, even if it disagrees with their content.’* Dus ook al is iemand het niet met de uitspraak eens, toch kan hij vertrouwen houden in de manier waarop de rechter zijn werk doet.” ■